

ταύτης πρῶτα θάαι ἄλογον. Ἄλλα γὰρ ἐκ' ἐστὶ
διαδοχὴ τὸ ταῦτο.

59. Ἡ κατ' ἀφαίρεσιν ἰδέα τῆς διαμονῆς κα-
λεῖται **Χρόνος**.

60. Ἐὰν διαδοχῆς ἄνευ διασκεψώμεθα τὴν
διαμονὴν, ὁ **Χρόνος** καλεῖται **Ἀληθής**.

61. Τῇ διαδοχῇ προσέχουσιν ὁ **Χρόνος**
Σχετικός ἔσται, καὶ δι' αὐτῆς τῆς διαδοχῆς
μετρητὸς· τὰ δέτοι μέρη ἔτω μετρεμένα, ἔσοπαὶ
χρόνοι καλεῖνται καὶ σημεῖα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

Περὶ Τευτότητος.

§ 62. Τοῖς διαμένουσι τὸν νῦν ἐφιστάοντες,
συνεχῶς μὲν αὐτῶν μεταβαλλόντων διαιδανόμε-
θα, ἐνίοτε δὲ αὐτὰ καὶ ἀτρέπτως μένει συνο-
ρῶμεν, καθ' ἑαυτὰ θεωρούμενα. Ἐφ' ὅσον ἔν-
τι ἀμεταβλήτως ἔχον ἐστὶ, ταυτὸν εἶναι τι λέ-
γομεν, παντός γε ἄλλε διακρινόμενον. Ἐνάδα,
δὲ καὶ **Ταυτότητα** τῶ αὐτῶ, αὐτὸ τῶτο
καλεῖται.

63. Τὸ δ' αὐτό τι λέγεται εἶναι ποικιλα-
χῶς. Καὶ ἐν γένει μὲν τὸ αὐτο τίθεται, ἔ μηδὲν

τῶν ἐσιωδῶν προσόντων ἐξήμειπται. Ἀναμνη-
 σέον γεμῆν, ἄττα περὶ τῶν προσόντων τέτων
 ἀνυτέρω ἡμῖν ἐκτέθειται (ψ1). Καὶ δῆλον ἔσται,
 τὸ ταυτὸν εἶναι ἠρηθῆναι, ἀφ' ὧν αὐτοὶ κατὰ
 νῦν περὶ τῆς πράγματος φέρομεν· διὸ καὶ τέτω
 ταυτὸν εἶναι δοκεῖ, ὅπερ ἐκείνω ὡς ἤδη μετα-
 μειφθῆν κρίνεται. **Ο** δὲ καὶ πρὸς τὸν
 αὐτὸν ἀνθρώπον ἀνάγοιτο ἀν' ἄλλο-
 τε καὶ ἄλλοτε. Τὸ μὲν ἔν πτώμα ἀν-
 θρώπος ἔκ ἐσι, πολλάκις ἀλλ' ἔν, περὶ ὧν
 σμένε τινὸς ἀνθρώπου λέγειν ἐπιὸν ~~στον~~ ἐν
 ἐκείνω κείθαι τῷ σήματι φασκεν εἰώθαμεν,
 ὡς ἔπερ ἡ κατακρηφθεῖσα κόνις, τὴν ἀνθρώ-
 πῃ συνίστη ταυτότητα.

Καὶ τοι δὲ μεγάλη δοκῶσα, ἐμὴν τοσαύτη
 ἐντεῦθεν ἢ σύγχυσις ἔπεται, ἐκ γὰρ τῆς τῶν
 ὀνομάτων χρήσεως, τὶ δῆποτε ἐπὶ τῶν ἔτω λε-
 γομένων φρονῶσιν οἱ λέγοντες, ἄλλις κατανοεῖται
 ἐπειδὴν δὲ φιλοσοφικῶς ἀνασκεπτόμεθα τὴν
 ταυτότητα, ἀκριβέστερον τὰ περὶ αὐτῆς διο-
 ρίξιν ὀφείλομεν.

§ 64. Ἐπειδὴν οὖν περὶ ἐσίας ὁ λόγος,
 ταύτην οἰασθῆν ἄλλης ἀντιδιασελλομένην ἐννοῶμεν,
 καὶν τέτω μόνῳ τῇ κατ' αὐτὴν θετέον ταυτό-
 τητα. Ἐφ' ὅσον γὰρ αὐτὸ διασώζει δι' ὃ τῶν
 ἄλλων ἀντιδιήρηται, ἢ αὐτὴ μένει· λόγος δὲ
 περὶ αὐτῆς τῆς ἐσίας· περὶ τῆς ὑποκειμένης δη-
 λογότι ἢ τινὲς τρόποι ἐνυπάρχουσι, καὶ ἀφ' ἑ-
 τινὲς τῶν τρόπων διασευχθῆναι ἀδυνατῶσι.

§ 65. Ἐάν δε περὶ ἕσιας, τῆς δι' ἄλλης διορισμένης τρόπου ὁ λόγος ἦ, τότε δὴ ἐφ' ᾧ τὸ ταυτὸν σώζεται, οἱ αὐτοὶ ἔσται τρόποι ἐπὶ τῆς τοιαύτης ἕσιας μένειν ὀφείλουσι.

§ 66. Ἐν γένει δὲ καὶ ἡ τῶν τρόπων ταυ-
τότης, τὸ ταυτὸν τῆς ἕσιας προῦποτιθῆσι,
τὸν γὰρ αὐτὸν τρόπον ἕσιας ἐνυπάρχειν ἄλλη
ἢ ἄλλη ἀμήχανον καὶ κατάχρησις ἐστὶν ἐπι-
εικῶς ἐπὶ τῶν λεγομένων ὅτι σώματα δύο τῶν αὐ-
τῶν μετείληχεν χήματος.

§ 67. Ἄνω δ' ἂν ἀπὸ ἄλλης πρὸς ἄλλην
ἕσιας μεταβαίη ὁ τρόπος, ἔ γὰρ ἀπὸ τῆς
τροπολογημένης ἕτος ἕσιας πράγματι ἕτερος.

§ 68. Ὡσαύτως ἡ αὐτὴ διασώζεται χέσις,
ἐφ' ὅσον ἐπὶ τῶν χετικῶν ἐκεῖνα μένει ἀτρέπ-
τως, ἀφ' ὧν αὐτὴ ἐξήρηται ἔδ' ἔ μὴ ἐμβά-
λοι ποτὲ εἰς ἀπάτην ἡμᾶς, τὰ κοινῇ περὶ τῶν
ὁμοίων χέσεων, ὡς εἶπερ μία τε καὶ ἡ αὐτὴ
εἶεν, εἰωθότα λέγεσθαι. Καταχρησικώτερον γὰρ
φασὶν τὸν αὐτὸν εἶναι λόγον τῶν 15 πρὸς 10,
ἢ τῶν 5 πρὸς 4, διὰ τὸ ἐπ' ἀμφοῖν τὸν πρῶ-
τον ἀριθμὸν ἡμιόλειον εἶναι τῶν δευτέρων, ἔξ ἔ
πλέον ἔδεν, ἢ ὁμοίως εἶναι τῶν λόγων ἕπειτα.

§ 69. Ἡ τῶν ταυτῶν τῆς ἕσιας ἰδέα, τὴν
τῆς παρατάξεως τῶν ὑπάρχειν συμπεριείληφθαι.
τῆς γὰρ ἕσιας νοημένης ἀναφεῖσθαι, τῶν ἐστὶν
ὑπὸ τῶν Δημιουργῶν εἰς μὴ ὄν τρέπεσθαι, πᾶσα
ἢ τῶν ταυτῶν πρόληψις οἴχεται. Τῶν δὲ τὴν ἐκ

καινῆ αὐθις προβαλλομένω παραγωγῇ, ἀπαντήσω ἕτερον εἶναι τὸ δι' αὐτῆς παραγόμενον, ὃ σαφῶς τῆ προτέρῃ, τῶ καινῆν ἀρχὴν εἰληφέναι τῆ εἶναι, νοεῖται διακρινόμενον.

§ 70. Τὸ δ' αὐτὸ τέτο, καὶ πὶ τῶν τρόπων, καὶ τῶν χέσεων νοεῖσθαι, ἔκ ἀεὶ μέντοι ἐδ' ἐπὶ πάντων. Ἐστὶ γὰρ ἐφ' ὧν ἡ ταυτότης οἶον ἐκγαινίσεσθαι δύναται, ἢ ἀποκαθίσεσθαι. Οἶον τὰ αὐτὸ τῆ σώματος εἶσαι χῆμα, εἴαν αὐτῆ τὰ εἰλάχιστα τῶν μορίων ὡσαύτως διακείμενα ἦ, καὶ ἐπὶ πᾶσαν διαλελοιπέαν ἐπινοήσωμεν τὴν ταιάνδε διάθεσιν.

Ἐπ' ἐνὶς δὲ τρόπῃ, ἔκ ἐστὶν, ὅτι μὴ ἐν ἀδιαιρέτῳ, τῆ χρόνῃ τὸ ταυτὸν εὐρεῖν, ὡς ἐπὶ τῆς Κινήσεως, καὶ τῆς Διαμονῆς.

§ 71. Ἐστὶ δὲ καὶ ταυτότης, ἢ ἔκκεν μὲν ἀπὸ τῆς ἐσίας, ἔκ δὲ τῆ ποιῶς πως ἔχειν ἐπιθεωρημένη τοῖς πράγμασιν, οἶον ἐπὶ τῶν μηχανημάτων, ἢ ὅσα ἐκ μερῶν διαφόρων, πρὸς τι τέλος εὐχρηστον, ποιῶς πως διάκειται· τὰ γὰρ ἔτως ἔχοντα, τῆς μεταξύ τῶν μερῶν τάξεως αὐτοῖς διασωζομένης καὶ ἄλλως νῦν μὲν τότε τὸ μέρος, νῦν δὲ τότε ἀμείβοιτο, ὡς μηδὲν τέως τῆς πρότερον ἐσίας ἐναπολείπεσθαι, τίθεται μὲντοι εἶναι τὰ αὐτὰ.

Τὸ δὲ ταυτὸν ἐν τέτοις, κατὰ μόνην τὴν τῶν μερῶν ζητητέον διάταξιν, ἔκ ἐκ τῆς ἐσίας, ἢν τροπὴν ὑπομένειν ἔφαμεν. Ἐάν δὲ μεταβαλλέσθαι ταύτη ἢ ἡ τάξις συνεκταράττηται, τὸ ταυ-

τὸν οὐχίησεται. Καί τοι καὶ τῆς ἔσας εἰς ταυ-
τὸ μενέσης, διασραφῆναι ἐπὶ πρὸς τὴν τάξιν
ἐνδέχεται.

Οἶκος ὁ αὐτὸς μένει νοεῖται, ἔ κατὰ δια-
δοχὴν πάντα τὰ μέρη ἀνακαινίζεται, ὡς μηδὲν
εἶναι τῶν προτέρων ὑπόλοιπον. Καὶ ὠρολόγιον
ταυτὸν ὡσαύτως, εἰ λυθέντα αὖθις τὰ μέρη,
ὡς τὸ πρὶν εἶχεν ἐπισυναπτοίτο. Ἄλλ' εἰάν ἡ
μεταβολὴ ἐπὶ τῆς οἰκίας ἐν μικρῷ τῷ χρόνῳ
συμβῆ, ἄτερ διαλείμματος γενέσθαι, καινὸς ὁ
οἶκος ἐκτίθεται, ἔ γὰρ κατὰ τὸ αὐτὸ δέον
καὶ τὴν ἔσιν μεταβάλλειν, καὶ τὴν τάξιν
διαταράττεσθαι ἅμα. Παραπλησίαν ἐκ διαδο-
χῆς, τῷ ταυτῷ σωζομένε, τροπῆν, καὶ ἐπὶ τῶν
ἀνθρωπίνων σωμάτων καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ζώων,
καὶ τῶν φυτῶν συμβαίνειν παρατετήρηται.

§ 72. Εἰσὶν οἱ τῶν τοιῶνδε σωμάτων τὸ
ταυτὸν εἶναι ἐν τῷ πρώτῳ ὑπὸ Θεῷ μορφω-
θέντι τιθέασι χεδιάσματι, ὅπερ ἐκ μερῶν προ-
σιόντων κατὰ μικρὸν εἰς μέγεθος ἐπιδίδωσι ταυ-
τα μὲν τὰ προσγινόμενα, καὶ ἀπογίνεσθαι, καὶ
μεταβάλλειν ὑπολαμβάνοντες, ἐκεῖνα δὲ τὰ
τῷ πρώτῳ οἶονεὶ σήμονες μηδέποτε μηδαμῶς,
μήτε κατ' ἔσιν ἀναρῆσθαι, μήτε καθ' ἣν ἔλα-
χε τάξιν ταράττεσθαι, ὡς ἂν τὸ σῶμα τὸ αὐ-
τὸ μένη. Ἄλλ' αὐτοὶ πρὸς τέτῳ μικρόν τι προ-
σέχομεν. Ταυτὸ γὰρ εἶναι τὸ σῶμα φημέν,
ἐφ' ὅσον ἐν τῶν αἰθήσει λεπτῶν μορίων ἡ τά-
ξις ἡκιστα παραρῆται, πρὶς ταύτην μόνην
ἀποβλέποντες.

§ 73. Τὴν δὲ τῶν νοερῶν ἔσιῶν ταυτότητα ἀνακρίνοντες, τοῖς ἀνωτέρω (64.) περὶ τῆς τῶν ἔσιῶν ταυτότητος παρατηρηθεῖσιν, ἔσιν ἅ καὶ περὶ τῆς κατὰ τὸ πρόσωπον ταυτῆς προσθήσμεν.

§ 74. Πρόσωπον οἱ Μεταφυσικοὶ καλεῖσι, τὴν διωρισμένην Νοερὰν ἔσιν· τὸ δὲ νοερὸν νοεῖσιν, ἔχ' ὅπως κατὰ γὰρ τὴν τῶν ἰδεῶν παράθεσιν, αἱ κατ' ἐνέργειαν νοέμεναι πάρεσι τῶν γῶν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν τῶν πρότερον γενομένων προλήψεων ἀνάμνησιν, ἕτως ὥστε τῆς συνειδήσεως τῆς περιέσεως ὑπάρξεως, τὴν τῆς παραρρέυσάσης συνάπτειν.

§ 75. Ἡ τοιαύτη μνήμη τὸ ταυτὸν τῆς προσώπου κυρίως συνίστησιν, ἧς τεθείσης δηλονότι τὸ αὐτὸ πρόσωπον εἶναι λέγεται, ἀρθείσης δὲ, παραλλάσσεται, καὶ ἢ ἔσιν ἢ αὐτὴ διασώζοιτο.

Γένοιτο γὰρ ἂν ἐκ νόσου, ἢ ἐξ ἄλλης τινὸς ἐπιηρείας τῆς μνήμης πάντῃ τῶν προειλημμένων διεκπεσεῖν τινὰ, ἅτε τότε νῦν ἔχον διανοεῖται, μηδέντι πλέον πρὸς τὰ ποτὲ αὐτῶν νοηθέντα ἀναφορὰν ἔχειν, ἢ πρὸς ἄτις ἄλλος ἐνεθυμήθη, οἷς αὐτὸς ἐδὲ τὴν ἀρχὴν ἐδόλως ἐπέβαλεν· ὁ γὰρ ἕτω πεπονθὼς ἐδὲν ἔχει κοινὸν ἐπὶ τῆς παρέσεως ἢ παρελθέσεως νοήσεως. διὸ καὶ μὴ τὴν ἔσιν, μεταβαλεῖν γε μὴν ἂν ῥηθεῖ τὸ πρόσωπον.

ΚΕΛΛΑΙΟΝ Η΄.

Περὶ Αἰτίας τε καὶ Αἰτιατῶ.

§ 76. Τὰ πράγματα ὅσ' ὄρα τρεπόμενα καθορῶντες, καὶ ταῦτα ὡς ἀρχὴν εἰλήφασαι, ποτὲ διανοόμενοι, τὴν ιδέαν ἔτω τῆς αἰτίας, καὶ τῶ αἰτιατῶ ποριζόμεθα.

§ 77. Αἰτίαν καλεῖμεν, πᾶν ἔ τῆ δυνάμει τὶ ἐστὶ τὸ δὲ τῆ δυνάμει τῆς αἰτίας ὄν, αἰτιατὸν ὀνομάζομεν.

§ 78. Πᾶν ὅ,τι ἐστὶ, καὶν ἔσῃα τῶτο ἢ, καὶν ἔσῃας τρόπος, καὶν χέσις, ἐν γένει, τὸ ἔχῃ μηδὲν ὄν, ἢτοι ἀρχὴν εἰληφὸς ἐστὶν, ἢ ἔχῃ.

§ 79. Τὸ ἀρχὴν μηδαμῶς ἐχηκὸς, ἢ ἀφ' ἑαυτῶ ἐστὶν, ἢ παρ' ἄλλης γεγονὸς· ἀλλὰ τὸ παρ' ἄλλης γεγονέναι, παρ' ἄλλης ἐστὶ τὴν ἀρχὴν εἰληφέναι· τὸ γὰρ γεγονέναι μεταβῆναι ἐστὶν ἀπὸ τῶ μὴ εἶναι ἐπὶ τὸ εἶναι· τὸ ἄρα ἀρχὴν μὴ ἐχηκὸς, ἀφ' ἑαυτῶ ὄν ἐστὶ, καὶ ἐν ἑαυτῶ κυρίως ἐμπεριείληφε τὴν ἀρχὴν τῆς ἰδίας ὑπάρξεως καὶ ἐστὶν ἔτως, ὡς ἀδύνατον εἶναι μὴ εἶναι.

§ 80. Τῆς δὲ προτάσεως, καὶ ἢ ἀντιτρέφεσθαι ἀληθείαι. Πᾶν τὸ ἐν ἑαυτῶ τῆς ἰδίας

αὐτῶ ὑπάρξεως τὴν ἀρχὴν ἔχον, ἀρχῆς ἐπέκεινα ἔσιν. Ἢ γὰρ ἀρχὴν εἶχεν, ἢν ἂν παραίτιον τῆς ἰδίας ἀρχῆς, ἐνήργησε τε πρὶν εἶναι, ὥστε παρήγεν ὅν ἔτω τί τὸ μηδέν, τούτοις τὰ μηδέν ἢν ἄν τι.

§ 81. Ἐκ τούτων ἐπιφέρομεν, ὅτι πᾶν τὸ μὴ ἀφ' ἑαυτοῦ ὄν, ἀρχὴν ἔχει. Καὶ πᾶν τὸ ἀρχὴν ἔχον, ἀπὸ ἐξωτερικῆς αἰτίας τὰ εἶναι ἔχει.

Αἰτιῶν δὲ εἶδη ποικίλα τοῖς Μεταφυσικοῖς εἰσάγεται.

§ 82. Ταῖς μὲν γὰρ αἰτίας ὑλικὰς εἶναι φασί, ταῖς δ' εἰδικὰς, προκαταρκτικὰς, ὀργανικὰς, ποιητικὰς, παρορμητικὰς, τελικὰς. Καὶ ἢ μὲν αἰτία προσεχὴς, ἢ δὲ πέρρω, κρᾶτη, ἢ δευτέρα. Ἐσωτερικὴ, ἢ ἐξωτερικὴ, ἔμμονος ἢ μεταβατικὴ καθ' αὐτὸ, ἢ κατὰ συμβεβηκός· συνώνυμος, ἢ ὁμώνυμος· Δημιουργός, ἢ συκεκτικὴ, ἐλευθέρη, ἢ κατηναγκασμένη κξ. κξ.

Ἀλυσιτελὲς ἐστὶ τὸ πλείω ἔτι διαιρέσεις συνεχίρειν· ἀλυσιτελὲς δὲ ἔτι καὶ μᾶλλον ἐκείνα προσεπιτιθέναι ἐπιχειρεῖν, ὡς περὶ τέτων ἀπάντων εἰώθασιν πραγματεύεσθαι. Τέπων βραχέα, τὰ γενικώτερα μόνος ἐκθήσομαι, ὅσα εἰς λύσιν τῶν ἀξιολογωτέρων ζητημάτων, μείζονα φασὶν ἔχειν εἶκει.

§ 83. Διακρίναται δὴ τὴν αἰτίαν. τῶ ἔπερ, ἔκ ἄνευ, ἢτοι τῶ εἰς ἐνέργειαν προαπαυτμένω.

Αἰτία μὲν γὰρ κυρίως ἐν ἧ ἐνθωρεῖται τὸ εἰς παραγωγὴν τῆ ἀποτελέσματος ἐνεργόντε καὶ δραστήριον· τὸ δ' εἰς ἐκτέλεσιν ἀπαιτέμενον, ἐστὶν ἔκ ἄν ἄνευ τὸ αἰτιατὸν ἢ αἰτία προβάλλοιτο, καὶ μὴδὲμία τῶ ποιᾶδε ἐνεῖη δραστήριος δύναμις· οἷον καταφερομένε τῆ λίθου, αἰτία ἢ βαρύτης ἐστὶ τῆς ἐπὶ τὰ κάτω φορᾶς καταχθῆναι δ' ἔκ ἄν ἔχοι ὁ λίθος εἰ μὴ καθ' ἑαυτὸν ἀθεθεῖη, καὶ τῆτο ἐστὶ τῶν ἔκ ἄνευ λεγομένων ἐπιζητέμενον.

§ 84. Διὰ ταύτης μέντοι γε τῆς διαιρέσεως, δυχερεστέρα καθίσταται ἢ τῆς αἰτίας ἐννοια, ἔγὰρ εὐπετέε ἀεὶ, τὴν αἰτίαν, τῆ ἔπερ ἔκ ἄνευ ἀντιδιατεῖλαι. Ἀλλὰ καὶ τῆς διαιρέσεως συγχερηθεῖσης, τῆ ἔπερ ἔκ ἄνευ ἀπόντος, ἢ αἰτία ἀθενῆς, καὶ καταχρησικώτερον τὸ τῆς αἰτίας ὄνομα ἔχουσα.

§ 85. Ἐνθα ἔν σαφῶς ἔχει τὸ ἀπαιτέμενον διακρίνεσθαι ἀπὸ τῆ ἐν ἔπερ ἢ δύναμις, τῆτι δὴ τὸ τῆς δυνάμεως εὐμοιρεῖν ποιητικόν τε καὶ ἐνεργόν ἀποκαλέσομαι.

§ 86. Πάχον δὲ καλεῖται, τὸ ὑπὸ τῆς αἰτίας μεταβαλλὸν ἐπειδὴν τὸ αἰτιατὸν παρᾶγεται, ἢ περὶ ὃ καταγίνεται τὸ τῆ ἐνεργῆντος δραστήριον.

§ 87. Δυνάμενον δὲ λέγεται τὸ ποιῆν, ἐπειδὴν εἰς τὴν ὑπ' αὐτῆ παραγωγὴν τῆ ἀποτελέσματος, μόνον τὸ ἐπιζητέμενον ἄπεσιν.

§ 88. Ἐπὶ δὲ τὴν κυρίως λεγομένην αἰτίαν ἀνάγομεν πάνθ' ὅσα πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα ἐστὶ συμπράττοντα, ὅτε καὶ ἀναγκαίως τῆτο παράγεται. Εἰμὴ γάρ, ἀπὴν ἄρα τι τῶν πρὸς τὸ αὐτὸ εἶναι ἐπιζητημένων. Ἄλλ' αἰτίαν αὐτοὶ πάντα ἅμα τὰ ἐπιζητέμενα ἀθρόως τυγχάνειν φαμέν.

§ 89. Τὸ δ' ἀποτέλεσμα μὴ γίνεσθαι, μὴ πάντων τῶν εἰς τὴν παραγωγὴν ἀπαιτημένων τὴν τέτθ, εἰς ταυτὸ συνεληλυθίτων, φανερόν. Οὐδὲν γάρ τρανώτερον ἂν ἀποδείξειε τῆ ταῦτα παρῆναι, ἢ αὐτὸ τῆτο τὸ ἀποτέλεσμα.

§ 90. Ἄπαν ἄρα ἀποτέλεσμα, αἰτίαν ἔχει τινὰ, ἧς περ ἐξ ἀνάγκης ἀπήρηται. Ἡ δ' ἀνάγκη διαφέρεισα ἐστὶ κατὰ τὴν διαφορὰν τῆς φύσεως τῆ ὑποκειμένης.

§ 91. Ἡ δ' ἀπόδειξις αὕτη, σαφὴς τε καὶ ἀπλυσάτη. Ἐπετα δὲ ἐκ τέτθ, μηδεμίαν εἶναι αἰτίαν ἀδιάφορον, δυναμένην τε καὶ μὴ δυναμένην τ' ἀποτέλεσμα προβάλλεσθαι. Τὸ γάρ προβάλλεσθαι τ' ἀποτέλεσμα, καὶ μὴ, διαφορὰν ἔχει, καὶ δεῖ παρῆναι αἰτίαν, δι' ἣν, τετὶ μᾶλλον, ἢ θάτερον γίνεται (88).

§ 92. Τὴν γε μὴν ἐλευθέραν αἰτίαν, τοιάνδε εἶναι πολλοὶ διατείνονται. Ἀλλὰ γάρ τῆς δυνάμειως τὴν αἰτίαν ἔτσι ἠκίστα διακρίνεσιν ἐν γάρ τῇ αἰτία πάντα συμπεριλαμβάνεται τὰ ἐπιζητέμενα, ὧν τεθέντων τὸ αἰτιατὸν ἔπετα (88).

§ 93. Ἄλλ' ἐν εἶδει τὰ περὶ τῆς ἐλευθέρας καλεσμένης αἰτίας θεωρούμενα, ἄλλης ἐστὶ πραγματείας· ἤδη δὲ περὶ ἐκείνων ὑπομνησέον, ἃ κατὰ πάσης αἰτίας δύναται λέγεσθαι.

Οὐδ' ἐκ τῶν ἀπὸ τύχης, ἢ ταυτομάτως λεγομένων συμβαίνει, ἀπορία τις ἂν ἀνακύψειεν. Οὐδὲν γὰρ τυχερὸν, εἰδὲν αὐτόματον ἐστὶ, ὅ,τι μὴ κατὰ χεῖρην πρὸς τὴν ἡμῶν αὐτῶν ἀγνοίαν.

§ 94. Οὕτε μὲν ἐκ τῶν εἰρημένων ἐν γένει ἐπακτέον ἂν εἴη, αἰτίαν εἶναι, ἧς τεθείσης τὸ ἀποτελέσμα τίθεται. Ἐὰν ἀποτελέσματα δύο ἐκ τῆς αὐτῆς αἰτίας ἠρημένα ἦ, θάτερος δὴ πῶς τεθέντος, καὶ θάτερον τίθεται, θάτερον ὁμῶς θάτερος ἐκ ἐστὶν αἰτίον. Ὡς ἐπὶ τῆς πυροτηλεβόλης τῆς πυρίτιδος ἐξαφθείσης κόνιος, ἢ βολὴς σὺν βίᾳ κινεῖται, καὶ ψόφος ἐξάκεται. Θάτερος τε δοθέντος, καὶ θάτερον γίνεται.

Ἐπὶ τῶν τοιούτων ἄλλ' ἐν ἐνίοτε, θάτερον ὡς θάτερος αἰτία κρίνεται, εἰ καὶ καταχρηστικῶς, οἷον ἐπὶ τῆς τρυτάνης ταρασσομένης, ἢ θάτερος τῶν βραχιόνων κάρθοδος, τῆς ἀνόδου θάτερος παρὰίτιος τίθεται ὅπερ ἐπὶ τῆς ἀντιρρόπιας ἐκ ἀεὶ ἀληθές.

§ 95. Ἐκ δὲ τῶν εἰρημένων ἐπέταται, ὅτι τὸ τῆς αἰτίας αἰτίον, καὶ αὐτῆς τῆς αἰτιατῆς αἰτίον ἐστὶν. Α αἰτία, Β αἰτιατόν, καὶ Β αὐθις αἰτία καὶ Γ αἰτιατόν· φημὶ δὲ τὴν Α, αἰτίαν εἶναι καὶ τῆς Γ.

Τεθέντος τῶ Α, ἀναγκαίως τίθεται τὸ Β (88)· καὶ τὸ Β ὁμοίως ἐξ ἀνάγκης παράγει τὸ Γ. Ἄρα τεθέντος τῶ Α, τὰ ἐπιζητούμενα τίθεται, εἰς τὸ ἀναγκαίως τὸ Γ παραχθῆναι, διὸ καὶ τέτρε αἰτία ἐστὶν (88).

§ 96. Κοινῆ δῆλος ὁ περὶ τῶν αἰτιῶν κανὼν, τὸ μὴ τὴν ἐπ' ἄπειρον δηλονότι τῶν αἰτιῶν δίδοθαι πρόοδον. Καὶ ἐστὶ δήπερ ὁ κανὼν ἀληθέστατος, εἰ καὶ ὑπὲρ ἀριθμὸν οἱ ἀπὸ τῶν μαθημάτων ἴσασι τὰς ἀπείρους προόδους, τὰς ἐξ ὄρων συγκειμένας, ὧν ὁ ἐφεξῆς κατὰ τινὰ λόγον, ἐκ τῶ ἠγασμένον ἐπιφέρεται. Ἄλλ' ἔχ' ὡσαύτως οἱ Μαθηματικοὶ τε καὶ οἱ Μεταφυσικοὶ τὸ ἄπειρον ὑπογράφουσι τοῖς μὲν γὰρ μόνον ἄπειρον λέγεται, ἔ μείζον ἔ δίδοται, τέτρεσι τὸ ἀναυξῆς, καὶ τοιαῖδε δὴ μὴ δύνασθαι εἶναι αἰτιῶν πρόοδον ἐστὶ κατὰδηλον. Ἡ γὰρ ἐχάστη αἰτία, τὸ αἰτιατὸν παράγουσα, ἀυξήσειεν ἂν τὴν πρόοδον· οἱ δὲ Μαθηματικοὶ ἄπειρον καλεῶσι, πᾶν τὸ ὑπερέχον τὸ πεπερασμένον, τέτρεσι τὸ τῶ καταμετρητῶ ἢ ἀριθμητῶ ἐπέκεινα γινόμενον.

§ 97. Ἄλλ' οἱ ὑπὲρ τῶ κανόνος τέτρε ἰσάμενοι, ὡς καὶ οἱ τέναντιον δογματίζοντες ἐδέν ἦττον, τῆ ἀρχῆ τῆς προόδου προσέχευσι. Καθ' ἓν δήπερ λόγον, κατὰ τὴν τῶν Μεταφυσικῶν ἐκδοχὴν, τὴν ἐς ἄπειρον μὴ δίδοθαι πρόοδον εἶ ἀληθῆς τε καὶ γνήσιος τῶ κανόνος τυγχάνει τέτρε. Τέτρε δὲ ἐστὶν, ὡς ἂν τις ἄλλως ἐκφράσειεν·

ἐδερμίαν αἰτιῶν πρόοδον δίδοθαι, ἀρχῆς ἀνευ. Ἄλλ' ἐν ἐκάσῃ, εἶναι τινὰ ὄρον πράτισον. Καὶ τῆτο ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τῆς προόδου ὁρθῶς ἐπιφέρεται.

§ 98. Πᾶν ὅτι ἐστὶ, καθ' ὃν δήποτ' ἂν χρόνον θεωροῖτο, ἐστὶν ἀρισμένως αὐτὸ ὅπερ ἐστὶν. (6) Οὐ γὰρ δὴ τῆτο, ἢ ἐκεῖνο. Τὸ ἄρα ἀφ' ἑαυτῆ ὄν, διωρισμένως πως ἐστὶν ἀφ' ἑαυτῆ, ἢ διορισμένον τι ἐστὶν, εἰ γὰρ ἔχει μὴ εἶναι (97). Ἐὰν γὰρ μεταβολὴν πάχον ὑποτεθῆ, ἐκ ἑσῶι περαιτέρω τὸ αὐτὸ διωρισμένον τι. Τῆτο γὰρ εἰ δύναται μὴ εἶναι, καὶ ἡ μεταβολὴ ἐν αὐτῷ ἀδύνατος.

§ 99. Τὸ ἄρα ἀφ' ἑαυτῆ ὄν μεταβολῆς κρείττον ἐστὶν. Ἐὰν αὐτὸ μεταβάλλον νοήσωμεν, αὐτίκα τὸ τῆς μεταβολῆς οἰχήσεται, οἴχεται γὰρ τὸ μεταβάλλον, ἢ ὅπερ ἕτερον ἀντικαθίσταται. Ἀλλὰ γὰρ οἴχεσθαι εἰ δύναται, ὁ εἰ δύναται μηδαμῶς εἶναι.

§ 100. Ἐν οἵαδήποτε αἰτιῶν προόδῳ, συνεχῆς τις δίδοται μεταβολή. Ἡ ἄρα πρόοδος αὐτῆ ἀφ' ἑαυτῆς εἰ ἐστὶ, ἢ ἀρχὴν ἔχει (79).

§ 101. Ὁ δ' ἕτερος κανὼν, ὁ εἰδὲν ἥττον τοῖς πᾶσι δῆλος, εἶτος ἐστὶ, τὸ μηδὲν δηλονότι ἐν τῷ αἰτιατῷ εἶναι, ὅπερ αὐτὸ μὴ προενεῖν ἐν τῷ αἰτίῳ ὅπερ εἰ εἶτω νοη-

κέον, ὡς εἶπερ αἰεὶ τὰ ἐν τοῖς αἰτιατοῖς τὸν
 αὐτὸν προενυπῆρχε τρόπον προενόντα ἐν τοῖς
 αἰτίαις, ὃ καλεῖται εἰδικῶς ἐμπεριέχεσθαι, ἀλλ'
 ἔχει ἄλλο, εἰ ἐν τῷ αἰτίῳ προενὸν ἐστὶ, τὸ
 πρὸς τὴν τῆς αἰτιατῆς παραγωγὴν ἀπαιτούμενον.
 Οὕτως ὁ κανὼν νοούμενος, ἀληθεύων ἐν γένει
 ἐστὶ. Μανθανόμεν ἀλλ' ἐν δὲ αὐτῆ περιττὸν
 εἶδεν τις γὰρ ἂν ἀγνοήσειεν, ὡς ἡ αἰτία αὐ-
 τὸ τῆς αἰτίας ἐστὶ. Ἀλλ' εἰδὲ πολλῆς ἐστὶν ἄλλως
 ὁ κανὼν ἕτος χρήσεως.